

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav Blízkého Východu a Afriky
Teorie a dějiny literatur zemí Asie a Afriky

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Olga Sixtová

Hebrejský knihtisk v Praze 1512 – 1672

Hebrew printing in Prague 1512 – 1672

Vedoucí práce doc. PhDr. Pavel Sládek, PhD.

2017

Téma a cíle

Hebrejský knihtisk v Praze představuje jednu z kapitol hospodářských, kulturních i intelektuálních dějin českých a aškenázských Židů a šířeji také českých zemí. Cílem práce je předložení kompletního bibliografického soupisu dochované hebrejské a jidiš produkce pražských židovských tiskáren mezi lety 1512 a 1672 (svazek 2). Soupis je založen na původním detailním popisu identifikovaných edicí včetně evidence paratextů a typologicko-typografického rozboru písem a evidence dekoru. Soupisu předchází úvodní studie v samostatném svazku (svazek 1), která podává souhrnné tématické zpracování jednotlivých aspektů pražského hebrejského knihtisku a která vychází z materiálu shromážděného v bibliografickém popisu. Studie zkoumá obsahovou a žánrovou povahu tištěné produkce, identitu jejích adresátů, motivace jejích nakladatelů a jejich případnou orientaci na určité typy textů, standardy a postupy ediční práce a funkci rabínských aprobačí i případnou kontrolu tištěného židovskými orgány a míru, v níž korpus tištěné produkce odráží duchovní a intelektuální zájmy čtenářů. Jednotlivým tiskárnám a tiskařům, jejichž činnost, sociální zařazení a ekonomické možnosti jsou stručně charakterizovány, jsou na základě obrazovými přílohami doložené typologicko-typografické analýzy písem a dekoru atribuovány i nedatované a anonymní tisky. Apendix shrnuje zjištění týkající se nežidovské cenzury doložené v knihách samotných.

Práce vychází ze staršího bádání, pracuje ale v maximální míře s paratexty knih, a poskytuje tak hlubší a reálnější vhled do dějin popisovaného fenoménu. Materiál shromážděný v soupisu i jeho analýza jsou v této úplnosti prezentovány poprvé, a to nejenom v češtině. Většina evidovaných pražských tisků je totiž obtížně dostupná: zhruba jedna čtvrtina se dochovala v jediném exempláři a tato unika se nalézají především v zahraničních knihovnách (a jejich elektronické kopie dosud většinou nejsou pořízeny, natož zpřístupněny). Bibliografický soupis aspiruje na větší ucelenost než práce předchozích badatelů s výjimkou Moritze Steinschneidera a částečně i Leopolda Zunze, což ovšem dovolila šťastná shoda historických okolností, technologické možnosti současnosti a také štědrost institucí, které mi během let laskavě poskytly podporu pro jeho přípravu.

Struktura a metoda práce

Bibliografický soupis vychází ze starších bibliografií, zejména Steinschneiderova katalogu hebrejských knih v oxfordské Bodleian Library¹ a dále z popisu a typograficko-typologické analýzy exemplářů jednotlivých identifikovaných edicí. Při sestavování pracovního soupisu jsem vycházela z Vinogradova *Thesauru*, který je přes četné dublety, omyly a evidované chimérické edice prozatím nejúplnější. Ten jsem konfrontovala s dalšími komplexnějšími i dílčími hebrejskými bibliografiemi a pokoušela se dohledat jeho zdroje a edice, na které odkazuje. Základní soupis jsem tak postupně doplňovala o edice identifikované dalšími badateli a publikované v odborné literatuře či elektronicky (*BHB*). Pokud se mi jejich existence jevila pravděpodobnou, zahrnuji jsem do bibliografického soupisu i nedochované a pouze z literatury známé edice.

Všechny edice jsem se posléze snažila popsat podle originálního exempláře nebo alespoň podle elektronické kopie; knih, které jsem vůbec neměla možnost fyzicky prohlédnout (či pouze v neúplné fotodokumentaci), bylo nakonec velice málo. Ke každé edici (nikoli ke každému nalezenému exempláři) jsem pořizovala podrobný (i když jistě nikoli bezchybný) a pokud možno terminologicky jednotný a důsledný analytický popis formátu, písem, dekoru a evidenci a často i stručnou charakteristiku obsahu paratextů. Snažila jsem se v zásadě řídit Pravidly popisu cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800, které vypracovalo knihovnědné oddělení Knihovny Akademie věd ČR, v jednotlivostech jsem je ale upravila pro potřeby hebrejského knihtisku. Pro charakteristiku obsahu a žánrového zařazení jsem se opírala o publikované literárněvědné práce a také o katalog Národní knihovny Izraele. Díky postupně rostoucí, byť primitivní databázi v podobě excelové tabulky, kterou jsem současně zpracovávala, jsem získala přesné údaje o výskytu konkrétních písem a dekoračních prvků, které mi umožnily přibližně datovat nedatované a/nebo anonymní či v literatuře chybně či jen velice vágně datované tisky a také je přiřadit konkrétním tiskařům. Jako první byla podle výskytů jednotlivých prvků provedena datace a atribuce dle typologie písem a poté datace a atribuce dle dekoru. Výsledky se významně shodovaly a většinou překrývaly, a až na několik výjimek je tak většina knih s neúplným či žádným impresem v této práci poměrně přesně datována a přiřčena určité dílně. Díky tomuto postupu se mi také podařilo vyškrtnout z provizorního seznamu některé nedostatky Vinogradova *Thesauru* a dalších starších bibliografií. (Příklady vybraných hesel bibliografického

¹ Viz níže výběr z bibliografie, s. 21–25.

soupisu viz níže s. 9–11).

Úvodní studie je koncipována podle aktérů procesu výroby tištěné knihy, od autorů vydávaného textu (a textů anonymních) přes jeho nakladatele, editory a schvalovací autority po tiskaře. Tato struktura vykryštovala ze studia paratextů (titulních textů, předmluv, nakladatelských a edičních poznámek, aprobačních a kolofonů), které knihu představují, hodnotí a adresují potenciálnímu čtenáři.

První kapitola odpovídá na otázku, co bylo tištěno a pro koho, a produkci nahlíží pod specifickým úhlem jazyka publikovaných textů, doby jejich vzniku i sociální a geo-kulturní identity autorů, a to již ve vztahu k tématu druhé kapitoly, která pojednává o nakladatelích. Kapitulu doplňují grafy, které ukazují výsledky analýzy tištěné produkce z několika aspektů a také Příloha 1, která obsahuje detailní tabulku vývoje vydávání jednotlivých žánrů v obou aškenázských jazycích (hebrejštině a jidiš) v čase. Nakladatelé jsou v této práci chápáni jako nejvýznamnější činitelé vzniku knihy, a druhá kapitola se proto snaží dobrat jejich „typologie“ a pohyby i případných jazykových, sociálních či genderových specifik. Třetí kapitola se zabývá další fází v přípravě knihy, tj. ediční prací s texty a jejich dobovými postupy, standardy, možnostmi a úskalími a kromě toho i některými výraznými osobnostmi editorů. Čtvrtá kapitola pojednává o vnitřní kontrole publikování knih prováděné židovskými duchovními i světskými obecními institucemi, o jejich funkcích a nástrojích, rabínských aprobačních (*baskamot*), ambicích i jejich úspěšnosti a o ochraně práv původců tištěné knihy. Doplněním kapitoly je Příloha 2, v níž je předložen seznam aprobačních. Pátá kapitola je věnována jednotlivým tiskařům, jejich sociálnímu postavení, případné intelektuální orientaci a obchodním možnostem, jejím jádrem jsou ale stručné soupisy produkce každého z nich. Vývojem pražské hebrejské typografie a výzdoby hebrejských a jidiš tisků do r. 1669, kdy došlo k uzavření pražských tiskáren, se zabývají dvě poslední kapitoly, které jsou podepřeny dvěma obrazovými přílohami: Přílohou 3 dokumentující pražské aškenázské polokurzívy a Přílohou 4 dokumentující dekorativní prvky, obojí mezi lety 1512 až 1669.

Hlavní výsledky práce

Vytvoření spolehlivého soupisu produkce jednotlivých tiskařů a celkové bibliografie

Kombinovaná metoda typologicko-typografické analýzy písem a dokumentace dekorativních prvků umožnila podstatné upřesnění datací a atribucí tisků s žádným či neúplným impresem. Nedatované a anonymní tisky, které tvoří třetinu pražské hebrejské a jidiš produkce,

jsou v této práci až na výjimky přiřazeny konkrétnímu tiskaři a tiskárně. Nepřiřazených tisků je celkem šestnáct ze čtyřstadevatenácti: třináct z nich jsou tisky nedochované, které je tudíž nemožné blíže určit, jeden tisk jsem neměla možnost vidět a u dvou je pochybné, zda vůbec pocházejí z některé pražské tiskárny.

Toto upřesnění nemá význam jen pro dějiny knihtisku a pražských židovských tiskáren, ale i pro studium vývoje pražského nakladatelského podnikání a knihtisku z hlediska jazykového, žánrového, sociálního, ideového atd. Kromě toho mohou výsledky této práce – soupisy produkce jednotlivých tiskařů a obrazové Přílohy 3 a 4 (ukázka viz s. 12–15) – sloužit k identifikaci fragmentů a neidentifikovaných edicí např. z nálezů z geniz.

Typograficko-typologická analýza umožňuje stanovit přesný počet tiskařů, kteří disponovali vlastními písmy, a rozlišit tak přesně jednotlivé tiskárny, které v Praze, byť třeba krátkodobě, fungovaly. Dokládá komplikovanou historii tisků jednotlivých knih, na níž se postupně podílelo více tiskařů, peripetie svázané někdy s životními osudy tiskařů, někdy snad se zásahy židovských autorit.

Obrazové přílohy, kde jsou písma a jednotlivé typy dekoračních prvků řazeny chronologicky, navíc názorně ukazují vývoj pražského knihtisku, pokud jde o jeho materiální zajištění a finanční možnosti. Dosvědčují velké investice konsorcií a Geršoma Katze do písem a dekoru v samých počátcích (do konce 20. let 16. století), další katzovské investice teprve v 80. letech 16. století a novou (a poslední) vlnu investic u Katzů a také u Schedelů a Geršoma Katze v 10. letech 17. století, a konečně oživení v bakovské dílně v 50. letech 17. století. Katalog písem a dekoračních prvků dokládá také migrace všech těchto prvků mezi jednotlivými tiskárnami, nejvýrazněji ve sledu anonymní tiskaři 90. let – schedelovská tiskárna – Moše Utitz – Avraham Heida – synové Jaakova Baka, a jasně z ní vyplývá úpadek katzovské tiskárny po r. 1629, daný zabavením většiny bordur, kartuší a dalších dekoračních prvků.

Jazyková, obsahová a žánrová povaha produkce

Souhrnný pohled na hebrejskou i jidiš produkci chápanou jako jeden celek umožňuje přesnější zhodnocení charakteru produkce pražských židovských tiskařů a její vývoj v čase. Zjištěné hodnoty jsou vyjádřeny v grafech 1–7 (viz s. 16–19).

Předvídatelně se vyjevuje silná závislost pražských tiskařů a jejich produkce na existenčních podmínkách židovské komunity (např. minimální počet tisků v době nejistoty po vypovězení r. 1541 za vlády Ferdinanda I.; srázný pokles tištěných titulů po zákazu knihtisku v r. 1629 a

naopak oživení kolem r. 1650), tak na obecnější politické a ekonomické situaci (úpadek produkce po vypuknutí třicetileté války). Očekávatelná je i proměna obsahového zaměření v důsledku rostoucího vlivu sefardských a orientálních autorů, zejména safedské kabaly, v aškenázském světě. Tento směr se ale v pražském knihtisku začíná projevovat teprve počínaje r. 1609, kdy zemřela zřejmě nejsilnější duchovní autorita raně moderní židovské Prahy, Maharal, a zejména po příchodu Ješaji Horowitze do Prahy (1614), a vyvolává tak otázku po vlivu duchovních autorit na hebrejskou a jidiš tištěnou produkci (viz dále).

Významným přínosem je přehodnocení místa jidiš knihtisku v rámci pražské produkce: jakkoli je část těchto tisků rozsahem malá, přece jen představují jidiš edice takřka třetinu celého počtu vydaných titulů (sto třicet tři ze čtyř set devatenácti), a nelze je hodnotit jen jako vedlejší produkt hebrejských tiskáren. Nálezy neznámých *reedicí* rozsáhlejších jidiš textů z 17. století v německých genizách navíc vypovídají o oblíbenosti a žádanosti této literatury, která byla dle prof. Chavy Turniansky hlavním médiem vědomostní transmise v aškenázském židovstvu. V porovnání s těmito jidiš reedicemi – viz například úspěšný bilingvní heslář k Bibli Mošeho Sertelse – se žádné dílo hebrejské vysoké literatury v pojednávané době nového vydání nedočkal. Pokles vzniku a vydávání původních jidiš etických děl, stejně jako původních domácích hebrejských děl po r. 1619 je navíc třeba přičíst na vrub hospodářské krizi a obecné politické situaci a po r. 1629 samozřejmě i zákazu knihtisku.

Z jazykového, žánrového a obsahového složení vydaných tisků je patrné, že nakladatelé a tiskaři se řídili především komerčními zájmy. Většina produkce je určena nejširším čtenářským vrstvám: 28,6 % představují modlitby a rituální příručky v hebrejštině a 31,7 % jidiš literatura, která je z podstaty určena hebrejštinou neznalému či málo znalému čtenáři, celkem je tedy nejméně 60 % produkce určeno čtenářům z nejširších vrstev. K tomuto číslu by se navíc přiřadila i značná část tisků z ostatních kategorií (s výjimkou halachy a nehalachické literatury, filozofie a přírodních věd), tj. dalších nejméně 5 %. I část hebrejské etické či historické literatury a příruček byla ale určena laickým členům obcí (*ba'alej batim*, dosl. „hospodářům“), soukromým hebrejským studentům náboženské literatury (*haverim*, dosl. „druhům“ nebo „soudruhům“) či studentům ješiv, tj. opět středním vzdělaneckým vrstvám.

Překvapivý se na první pohled může jevit nízký počet vydání hebrejské Bible – pouze jedinkrát vyšla celá Bible, čtyřikrát Chumaš s pěti svátečními svitky a haftarot –, její hebrejský text byli ale jednak v Praze dlouho schopni sázet pouze Katzové, a jednak byla biblická látka, v hebrejštině většinou nesrozumitelná, převáděna do mateřského jazyka, a dochovalo se tak dvacet

edici jidiš parafrází různých jejích částí a i jeden z vydaných Chumašů obsahuje navíc jidiš vysvětlivky a úvod do hebrejské gramatiky – opět v jidiš.

Část produkce vysoké hebrejské literatury představují reedice úspěšných děl sefardských a orientálních autorů, tištěných původně v zahraničních tiskárnách. První krátká vlna jejich vydávání přišla v polovině 90. let 16. století a druhá se vzedmula po r. 1609 a zejména s nástupem tiskaře a editora Heidy-Lembergera (samostatně od 1613, jako nakladatel od r. 1610) zhruba do poloviny 20. let 17. století.

Další část produkce vysoké hebrejské literatury vznikala od 1. poloviny 90. let 16. století, ale nejvíce v prvních dvaceti letech 17. století, z popudu soudobých lokálních, respektive šířeji aškenázských hebrejských autorů. Tito autoři byli téměř všichni samonakladateli svých vlastních děl a nebrali nejspíš v potaz zájem čtenářstva, komerční úspěšnost díla či návratnost investice; jejich motivací bylo vstoupit mezi tištěné autory, a tedy uznané hebrejské učence. V celkovém objemu produkce sice představují jejich edice malou část (zhruba padesát děl, viz graf 6), svými investicemi ale i přesto nejenom pomáhali udržovat hebrejské tiskárny v činnosti, ale také rozvíjet jejich fundus, jak se ukazuje v původních ilustracích pořizovaných mezi lety 1602 a 1610 pro díla Jom Tov Lipmana Hellera, Mordechaje Jafeho a Josefa Miklese, jejichž štočky představují vrcholy „odborné ilustrace“ v pražském hebrejském knihtisku.

Identifikace nakladatelů

Dalším významným přínosem práce je identifikace nakladatelů, kterou umožnila analýza paratextů. Práce navazuje na jednotlivé bohaté informace rozptýlené ve Steinschneiderově katalogu, poprvé ale tyto hybatele pražského hebrejského a jidiš knihtisku zkoumá komplexně. Potvrzuje již před lety vyslovenou teorii prof. Elchanan Reintera o tom, že médium knihtisku a tištěné knihy bylo aktivně uchopeno a využíváno zejména středními vzdělaneckými vrstvami, „sekundární inteligencí“, která tak nejvíce přispěla k demokratizaci v přístupu k vědomostem a poznání. Edukativní nakladatelské počiny elitních rabínů v zájmu osvěty širších vrstev jsou zcela výjimečné: Maharalovo vydání hebrejského textu traktátu Nida (ca. 1608) a bilingvní vydání nábožensko-etického textu *Orḥot ḥajim* ve vlastním překladu a nákladem Jom Tov Lipmana Hellera (1626).

Vedle nakladatelů, kteří se zaměřovali na vysokou hebrejskou literaturu, vyvstávají jako další významná skupina také nakladatelé (a někdy i editoři, tak jako u předešle zmíněné skupiny) jidiš textů. Jen někteří nakladatelé – například Moše Sertels, který byl učitelem – jsou jazykově

neustranní a vydávají díla v jednom či druhém jazyce i díla bilingvní, a prostředkují tak mezi sférami hebrejské vzdělanosti a jejich intelektuálních duchovních konceptů a jidiš čtenáři. Mezi nakladateli jsou zastoupeny na samém počátku 16. století i ženy (v jednom případě „část žen“), které vydávaly literaturu, jež odpovídala jejich duchovním a čtenářským zájmům. V několika případech bylo korporátním nakladatelem i duchovní a světské vedení. Nakladateli byli i tiskaři samotní, kteří komerčně „jistě“ tituly vydávali sami, a najdeme mezi nimi i jednorázové nakladatele, které tak nadchl určitý text, že se jej rozhodli vydat pro blaho svých souvěrců. Zprostředkování náboženské zásluhy veřejnosti (*zchut rabim*) je ostatně motivací, k níž se ve svých nakladatelských počinech hlásí naprostá většina nakladatelů.

Kontrola tištěné matérie rabinátem

Z analýzy sekvence tištěných žánrů a obsahů vyplynulo další důležité zjištění, které se týká možné kontroly knihtisku židovskými duchovními i světskými autoritami. Analýza se zaměřila na období od nástupu Maharala do vrchního rabínského úřadu v Praze r. 1596 až do doby působení Ješaji Horowitze (1614–1621), kdy byly pražské tiskárny na vrcholu a operovaly v relativně příznivých hospodářských i politických podmínkách vlády Rudolfa II. a Matyáše. Ukazuje se, že tato kontrola skutečně existovala a byla prováděna různými prostředky, pozitivně zejména prostřednictvím rabínských aprobačních podporujících edice, které odpovídaly pedagogickým koncepcím či ideologii vrchního rabína.

Z absence či přítomnosti určitých typů literatury a obsahů v době působení určitého vrchního rabína či před a po ní se ale vyjevuje i negativní způsob ovlivňování knihtisku, respektive jeho kontroly. Během vymezeného čtvrtstoletí 1596–1621 tak můžeme vypočítat několik vln větší „svobody“ nakladatelského podnikání a pestřejší škály publikovaných textů i jejího omezení, nebo naopak důrazu na produkci určitého typu obsahů a omezení vydávání textů, které duchovní vedení považovalo za nevhodné k tomu, aby byly přístupné všem. Nejnápadnější je omezení tisku s kabalou spojených děl za úřadování Maharala a naopak jeho silná podpora za působení Ješaji Horowitze a také rozbuzení nových tiskařů a tisk nových typů děl po Maharalově smrti. Ilustrativním dokladem rázné intervence do nakladatelské a tiskařské praxe může být i odebrání aprobační k jedinému původnímu filozofickému spisu soudobého aškenázského autora, k němuž, jak se zdá napovídat typologicko-typografická analýza, došlo po Maharalově smrti a před Horowitzovým příchodem do Prahy, tedy v době mezivládí r. 1611.

Příklady besel bibliografického soupisu

Č. b. 263

[*Birkat ha-mazon. Bentšerl*]

Fragment s.l. s.t.n. s.a. [Praha, Avraham Heida Lemberger, kol. 1625?]

4°, fragment, [49] ff. doch. (ideálně min. [60] ff.)

Požehnání po jídle s Hagadou a dalšími obřady s jidiš překladem (tzv. *Bentšerl*), tištěným zde po straně hebrejského textu. Obsahuje *birkat ha-mazon*, modlitby k Chanuce, Purimu, obřady *seder nišu'in*, *seder brit mila*, *seder pidjon ha-ben*, požehnání pro *ejruv tavšilin*, *seder ha-kaparot*, *seder k'riat ha-lajla*, *ķiduš le-šaloš regalim*, pesachovou hagadu od sl. 12,1a do konce (neúplně); 14,4a–b: *Almechtiger got*, překlad hymnu *Adir hu*. Chybí TL i kolofon. *BHB* datuje podle I. Yudlova kol. 1580, Chava Turniansky datuje 1600/1609–1625 na základě obsahu v porovnání s edicemi Basilej 1600 a 1609, horní datum odhadem s ohledem na úpadek pražského knihtisku v době třicetileté války. Dle typografie se jedná bezpochyby o tisk Avrahama Heidy, který je s velkou pravděpodobností datovatelný kolem r. 1625: JP5 se objevuje poprvé koncem století, s inovovaným slitkem *got* ale mnohem později, právě v Heidově *Hagadě* 1624, č. b. 258, která je zároveň prvním dokumentovaným Heidovým tiskem s jidiš i s JP5, a celkově je typografie obou tisků velice podobná. Unikát v Mehlmanově sbírce (NLI) je defektní: fragment začíná slovy *kvod adonaj 'alajich ke-'or zarah*, končí v modlitbě *Min ha-mešar ķera'aticha adonaj slovy ze ha-ša'ar la-'adonaj šadiķim...* (*šadiķim* již jako kustod). Kompletní edice měla nejméně [60] ff., patrně více: podle novodobého popisu na předsádce chybí na začátku 9 a na konci 12 ff.; dle Chavy Turniansky chybí na začátku ca. 10, na konci ca. 12 ff.

L • heb, jid

T • 1 sloupec s komentářem • textové KP aškenázské 4, KP hybridní 1,8 mm (s výběžkem uprostřed horní lišty), KP hybridní 2,5 mm a JP5 2 mm s inovovaným slitkem *got* s vlnovkou (srov. *Hagada* 1624), RP pro hebrejské instrukce (např. 11,1b); vyznačovací KP aškenázské 4 a 9 mm • bez záhlaví • kolace fragmentu patrně 3–15⁴, chybí celé sl. 1–2 a 11,2–3 a 15,4 • signatury KP, někdy RP, někdy, ale ne vždy, též arabské a římské číslování, pouze na prvním listu složky, arabská též pro list ve složce, např. 6 I; 10,1 jako *jod alef* menším KP, 10,2 velkým KP • kustody pro hlavní text i pro komentář.

D • čtyřlístky sružené na konci oddílu (před hagadou).

B • Zunz a *CLH* 0; Vinograd 40 (chybně ztotožňuje s *CLH* 2600 k BLO Opp. 4° 1373 (*olim* 1632), což není pražský tisk, ale snad Krakov); *BHB* 306192, kol. 1580 (jelikož edice kopíruje model z r. 1514 ad.) • Harrassowitz 1931: s. 356, č. 6449; Yudlov 1985: č. 271 (jako 8°, sg. 1613; kolace a defekty dle něj); Yudlov 28; Turniansky 1982: č. 5; NLI záznam č. 1734590.

C • NLI R 8° 75 A 1613, defektní; provenience: značka terezínské knihovny Jc 4714 na předeštlí, původně knihovna židovské obce v Berlíně.

N • popisy fragmentu se liší co do dochovaného počtu listů a defektů: dle Yudlova chybí 2 ff. ve sl. 11, a fragment má 48 ff. doch.; dle Turniansky 49 ff. doch.; NLI uvádí ff. [10–49] doch. v záhlaví záznamu, k Mehlmannově originálu R8° 75A1613 al jinak: ff. [10–59] doch., chybí ff. 42–43 a konec; dle původních poznámek autorky z NLI: doch. ff. 3,2–15,3, přičemž chybí f. 14,1. Bez originálu neřešitelný rébus. Záznam dle fotografií laskavě pořízených Ossnat Sharon.

Č. b. 331

Jaakov ben Šlomo, *Druš na'e we-jafē li-zkenim u-ne'arim*

s.l. s.t.n. [Praha, Jaakov ben Šlomo – synové Jaakova Baka], dokončeno 21. adaru [5]417 [6. března 1657]

4°, [4] ff.

Výklad k *midraš parašat wa-ješev* [1b] a k oddílu (*seder*) *mi-keš* pro *šabat ha-nuka* [2a–4b] a novella k traktátu *Moed katan* [4b]. V předmluvě, v jejímž úvodu oslovuje *rašej bejt Ja'akov u-kšinim rašej bejt Jišra'el* (předáky domu Jaakovova a domu Jisraele), zmiňuje autor drahotu a finanční potíže, které mu brání vydat další jeho díla (k nimž již obdržel aprobace) a nutí ho k publikování pouze tohoto krátkého spisku, a též si stěžuje, že lidé nekupují *divrej ha-brit* (dosl. „slova smlouvy“, náboženskou literaturu či výklady?), leda je-li to *sefer gadol* (dosl. „veliká kniha“, kniha velkého autora?). Jméno autora Jaakov označeno v TT v 1. a 2. řádku a v závěru celé i s titulaturou otce: *Ja'akov ben le-a'a be-ḥasid mwbr"r Šlomo zš"l b"b ger me-ereš Polen we-tošav le-ʿa be-k"q Prag* – tj. z Polska, t. č. usazený v Praze (*tošav*). Tamtéž datace, 21. adaru, ale rok v chronogramu nevyznačen: v *CLH* navržené *ha-mašiaḥ*, tj. 363 (1603), je vzhledem k typografii nemožné, typografii tisku naopak odpovídá, čteme-li jako chronogram *be-Elijahu ha-mašiaḥ*, tj. 417 (1657). Autor nebude tudíž totožný s autorem *Ma'ane lašon*, Jaakovem ben Avrahamem ŠlOMEM *šjnn* (č. b. 205); jistý Jaakov ben Ziml Polen zemřel v Praze r. 1682 (náhrobek SŽH C300, ale titulatura otce neodpovídá).

TT:

דרוש נאה ויפה לזקנים ונערים לחופתם \ שמעו נא ראשי בית יעק"ב וקציני בית ישראל [...] בחודש אדר א"ך
ימים א"ך טו"ב לישראל \ בסימון טוב לשנת גאולה באה באליהו המשיח נאים הכותב תולעת \ יעקב בן לא"א
החסיד מוהר"ר שלמה זצ"ל ה"ה גר מארץ \ פולין ותושב לע"ע בק"ק פראג הברא : \

T • 1 sloupec • textové RP 1,8 mm; vyznačovací KP aškenázské 4 mm, incipit [1a] a KP

hybridní 2 mm (záhlaví a ostatní incipity) • kolace [1]⁴ • zrcadlo 153 × 116 mm • kustody
stránkové • jako interpunkční znaménko *jod*, někdy tečka • záhlaví [1b] *druš na'e 'al midraš*
parašat wa-ješev, [2a–4b] *druš na'e le-seder mi-keš le-šabat hanuka* • foliace a signatury nejsou.

D • kotvička 3, jednotlivě i dvojitý pás nahoře, [1a].

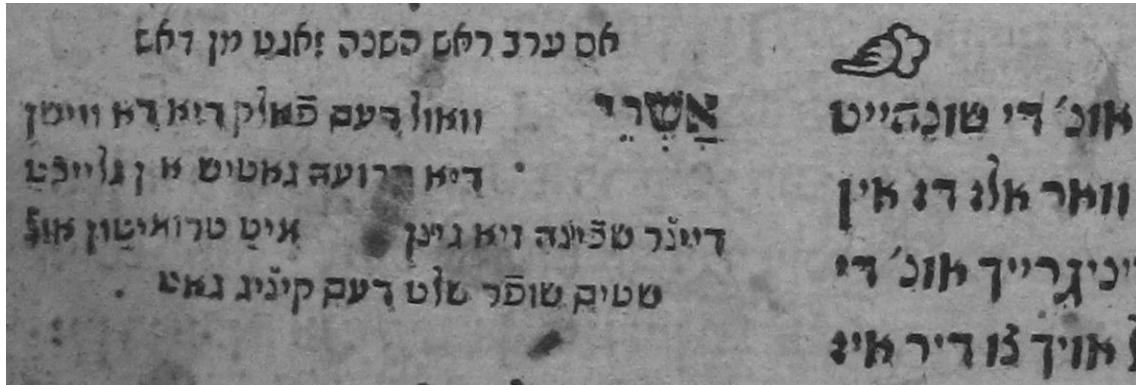
B • Zunz 225; *CLH* 5492,5 (1603); Cowley s. 287, datuje 1603?; Muneles 58 (1603); Vinograd
121, *BHB* 302280 (1603) • Elbaum 1996: s. 171–172 a pozn. 14; Elbaum 1990: s. 245, pozn. 71.

C • NLI R 8° 56 A 1818 • *JTSA* 118:18 • BLO Opp. 4° 321, 173 × 136 mm.

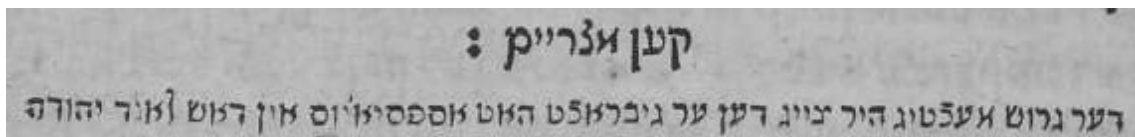
Ukázka vzorníku aškenázských polokurzív JP1 – JP14

JP9

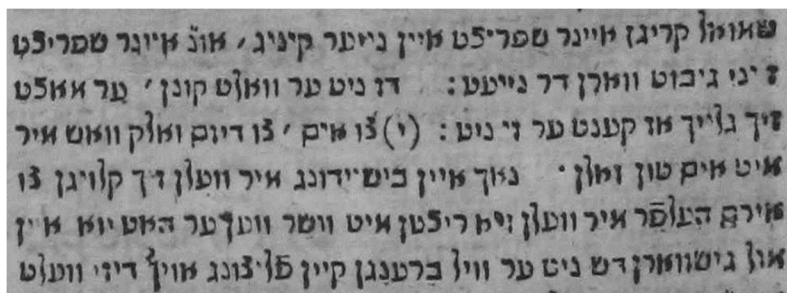
Sliches in tajtšn 1602, f. 2a

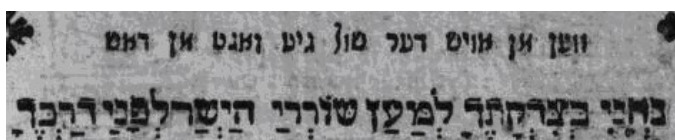
Josipon 1607 (č. b. 121), sl. 56, l. 4a (horní řádek JP7)

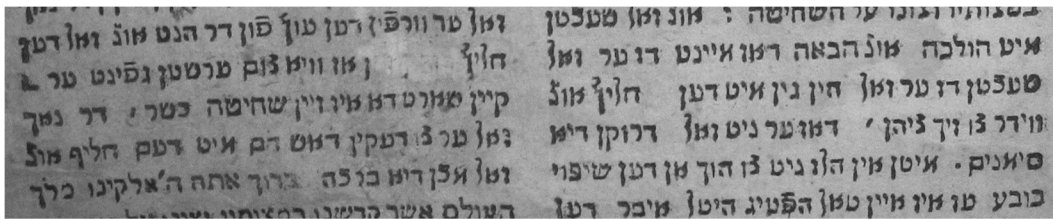
Ḥamiša ḥumše tora 1610 (č. b. 151), sl. 10, l. 2, začátek Ex, nové ajin

Tfila mi-kol ha-šana 1615 (č. b. 208), f. 1b – totožně v Tfilot mi-kol ha-šana 1626 (č. b. 268)

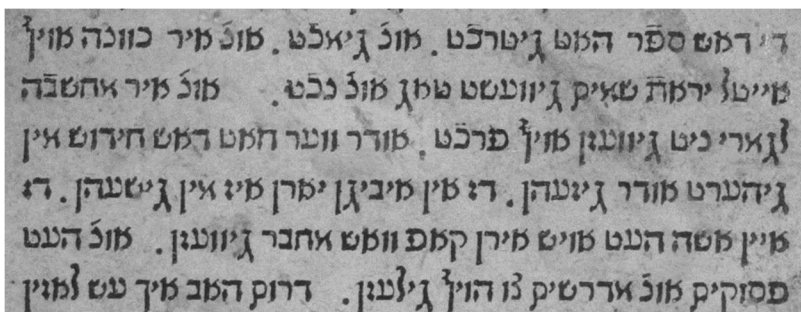
Špišot šel mbr“r Ja‘akov Weil [1620–1624?] (č. b. 243), f. [2a]

בשנת ה'ת"ס ע"ב על השחיטה : מוזנאן טעבטן
איט הולכה מוז הבאה דמו איינט דו ער ואל
טעבטן דו ער ואל היין גין איט דען הויף מוז
ווי דר צו זיך ציהן דאז ער ניט ואל דרוקן דיא
סיאנים . איטן מיין הלוי גיט צו הוך אן דען שיפוי
בובע עו מיין טען העטיג היטן מיבר דען

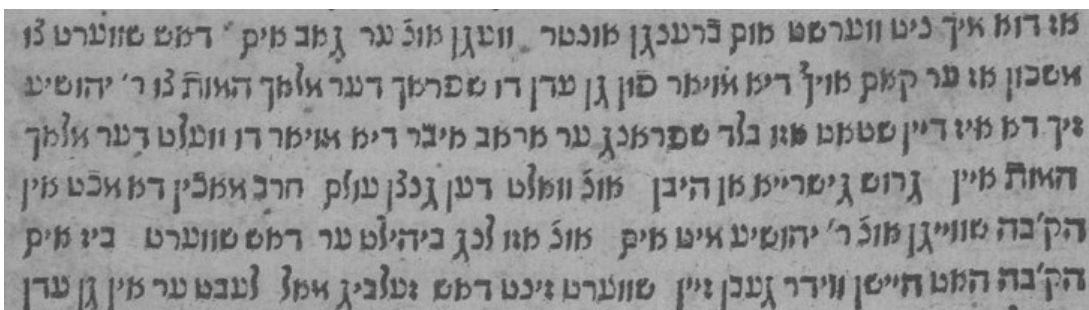
JP11

Meneket Rivka 1609 (č. b. 146), titulní list

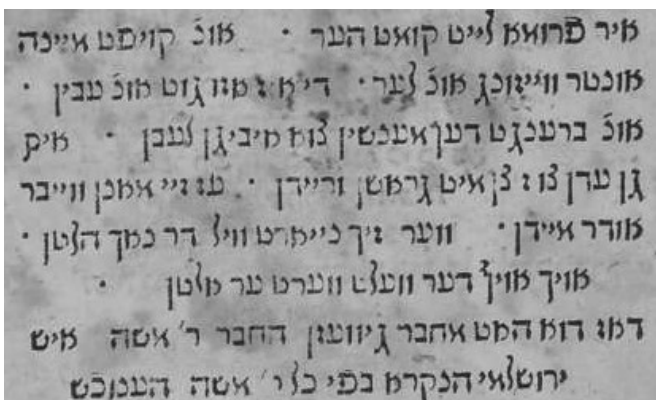
די דאט ספר האט גיטרכט . מוז גיאלט . מוז מיר כוונה מויף
מיטל ידאח שאיק גיוועטט טאג מוז נכט . מוז מיר אחסבה
לגארי ניט גיוועטן מויף פרכט . אודר ווער האט דאט חידוש אין
גיהערט אודר גינעהן . די אין מיביגן יארן מיין אין גישעהן . די
אין אשה העט אויט מירן קאפ וואט אהבר גיוועטן . מוז העט
פסוקיק מוז אדרטיק צו הויף גילען . דרוק האב איך עט למיין

Ben Sira 1610 (č. b. 159), f. [8b]

אז דוא איך ניט ווערסט מוז ברענגן אונטר . וועגן מוז ער גאב איך דאט שווערט צו
אסכון אז ער קאפ מויף דיא אויאר פון גן עדן דו שפראך דער אלמך האות צו ר' יהושיע
זיך דא מיין דיין שטאט אז בלד שפראנג ער מראב מיבר דיא אויאר דו וועלט דער אלמך
האות מיין גרוס גישרייט אן היבן מוז וועלט דען גנצן עולם חרב אמאין דא אכט מיין
הק'בה טווייגן מוז ר' יהושיע איט איך מוז אז לנג ביהילט ער דאט שווערט ביז איך
הק'בה האט הייטן ווי דר געבן זיין שווערט זינט דאט זעלבניג אמל זעבט ער מיין גן עדן

Brantšpigl 1610 (č. b. 149), titulní list (konec tištěn JP5)

מיר פרוואמ לייט קואט הער . מוז קויפט איינה
אונטר ווייזוכג מוז לער . די יאז מיין גוט מוז עבין .
מוז ברענגט דען אעכטין לוז מיביגן לעבן . איך
גן עדן צו זיין איט גראטן זריידן . ער זיי אמאן ווייבר
אודר איידן . ווער זיך כייארט וויל דר כמך הלטן .
מויך מויף דער וועלט ווערט ער מילטן .
דאז דוא האט אהבר גיוועטן החבר ר' אשה איט
ירושלמי הנקרא בפ"י בל"ר אשה הענוכט

Ukázka katalogu dekoračních prvků

Ozdůbky ornamentální

01 1578

02 1583

03 1585–1586

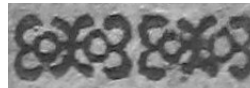
04 1592

05 1592

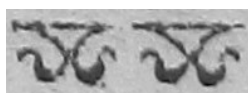
06 1595

07 1595

08 1597

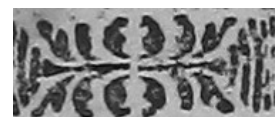
09 1602

10 1602

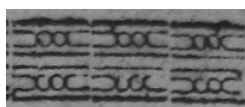
11 1602

12 1604

13 1605

14 1605

15 1605

16 1608

17 1609

18 1611

19 1611

20 1612

21 [1610–1612]

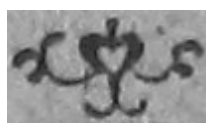
22 1613

23 1614

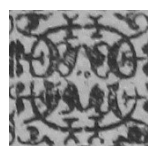
24 1614

25 1614

26 1614

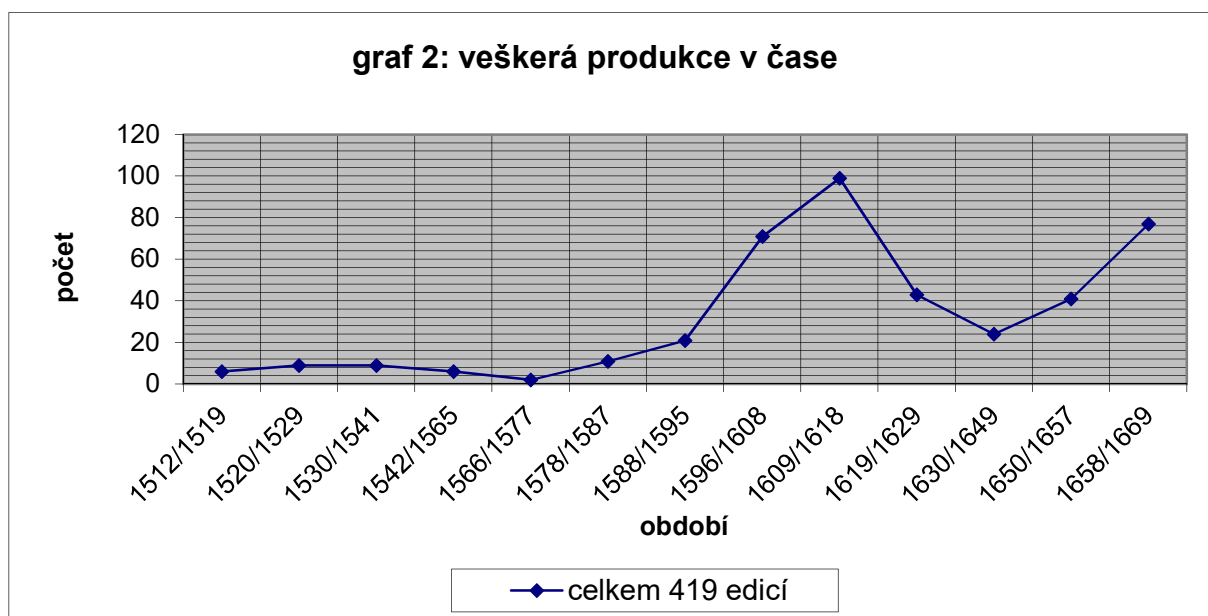
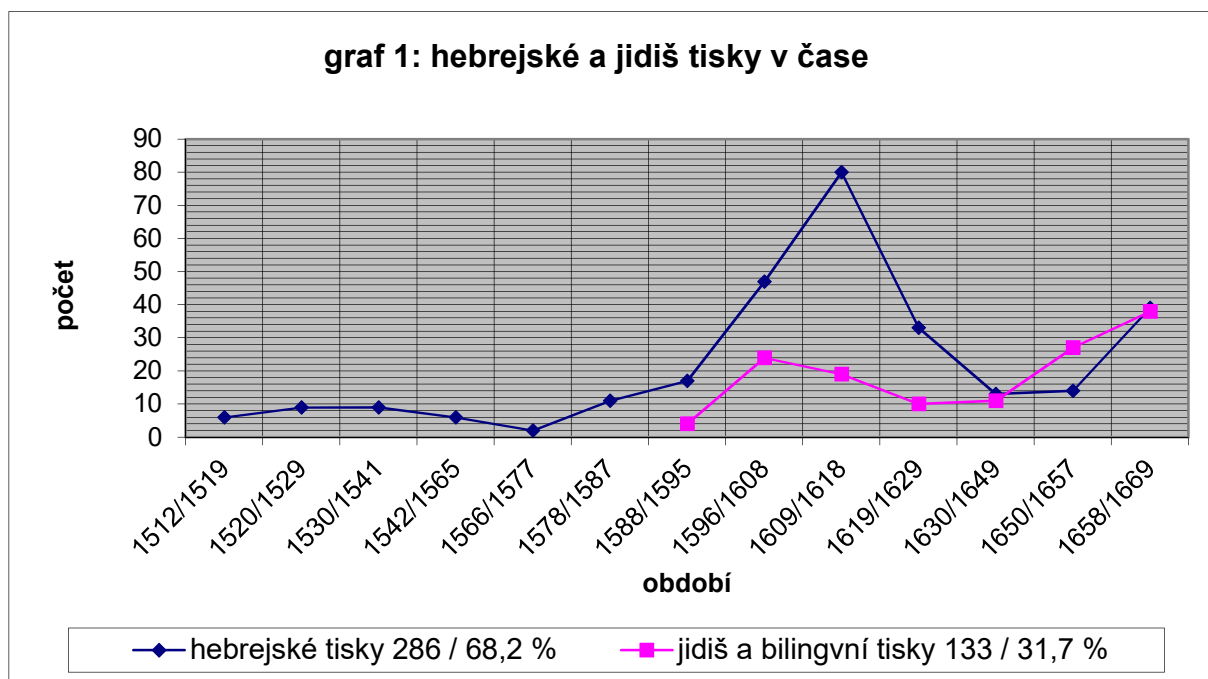
27 1618

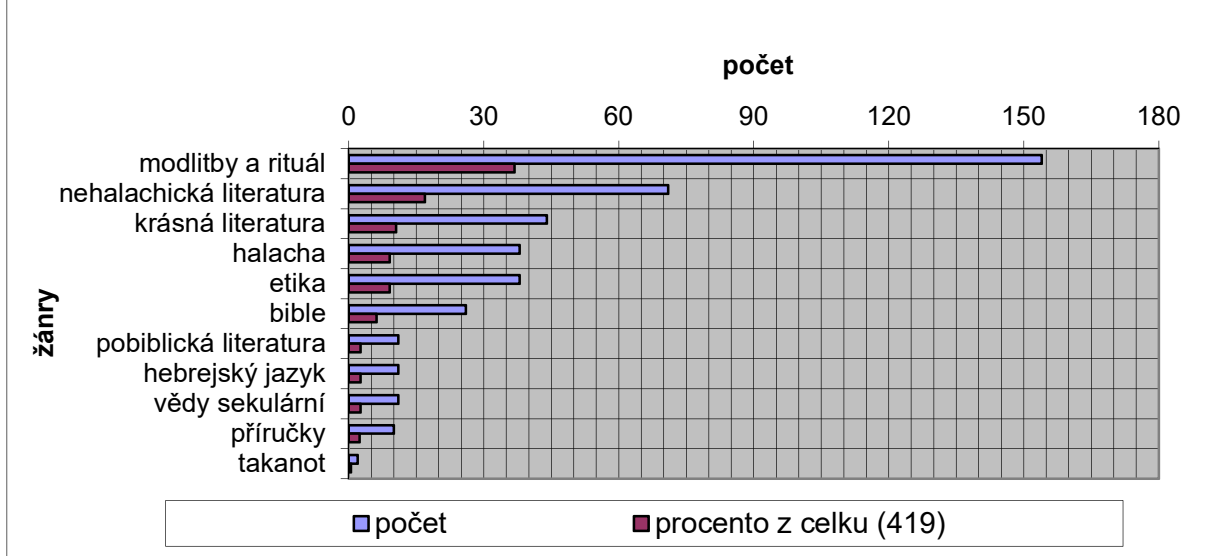
28 1618

1	FO 02 6 × 12 mm	1578 – 1585–1586 Katzové – 33, 36, 40
2	mřížka 1	1583 a 1590 Katzové – 39, 47
3	FO 01 5 x 5 mm	1585 – 1657 Katzové 1585–1648 – 40, 43–44, 52–54, 55, 79, 108–110, 125, 130, 138–139, 152, 167, 172, 184, 189, 191–193, 224, 237, 240, 242, 266, 268, 270, 296 <i>s.t.n.</i> 1595 – 66 Bak 1605–1615 – 106, 123, 160, 171, 174, 177, 182, 185–186, 202, 213 <i>s.t.n.</i> 1607–1608?– 124 Geršom Katz 1609–1610 – 142, 144, 146, 148–149, 156 Geršon Poppers Katz 1611 – 166 Šlomo ben Geršon Poppers 1612 – 176 Heida 1615–1627 – 211–212, 214, 221, 229–231, 238, 249–250, 258, 267, 269 Bakové 1619–1657 – 236, 239, 251, 292, 306, 333–334 <i>s.t.n.</i> [Bakové] [kol. 1640]–[kol. 1650] – 282–283, 291, 295, 299 (užití Schedely viz č. 10)
4	hřidelky	1590 – 1593 Katzové 1590–1593 – 47, 53, 55 <i>s.t.n.</i> 1593 – 62
5	kolečko mezi linkami 7 × 2 mm	1592 – 1593 Katzové 1592–1593 – 53, 55 <i>s.t.n.</i> 1593 – 63
6	dvojitě w 1	1595 Geršom ben Josef Becalel Katz 1595 – 60
7	mřížka 2	1595 – 1648 <i>s.t.n.</i> 1595–1597 – 62, 63, 66 Moše Katz 1599–1648 – 79, 237, 268, 296

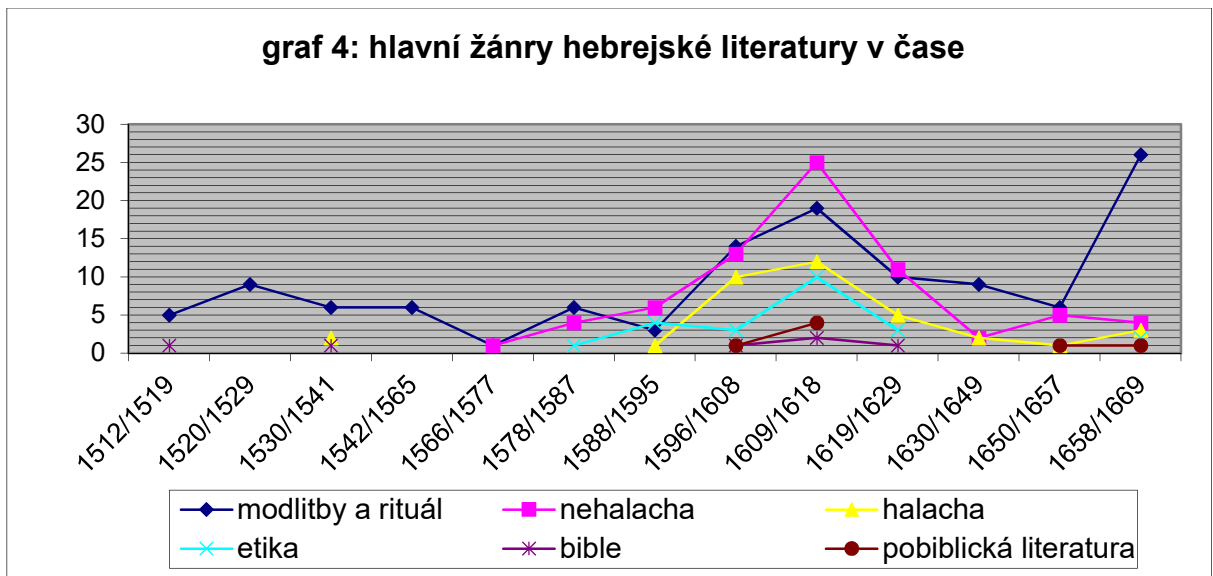
Grafy

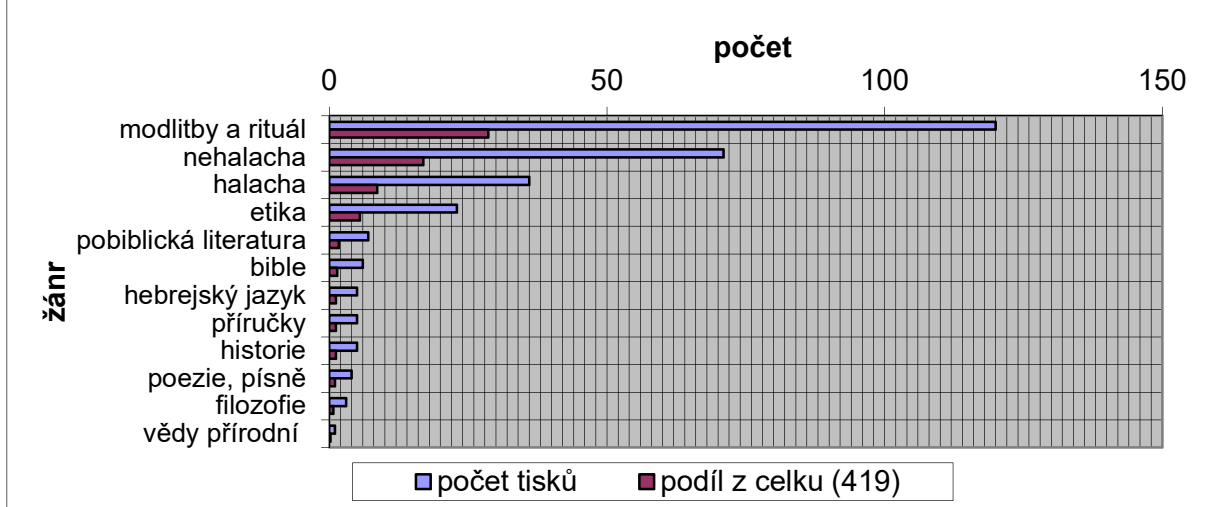
graf 3: veškerá produkce dle žánrů

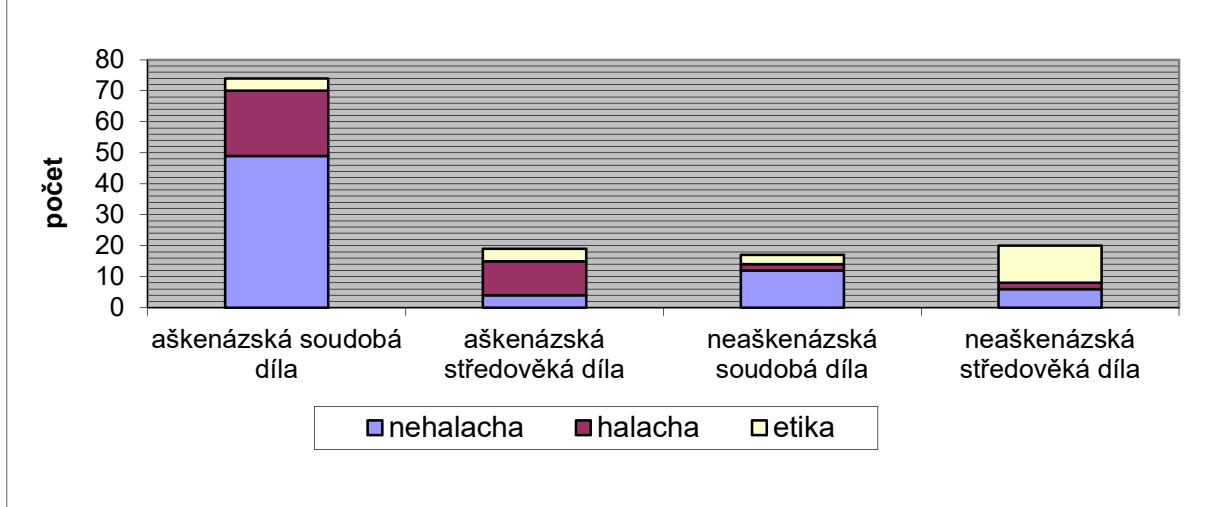
graf 4: hlavní žánry hebrejské literatury v čase

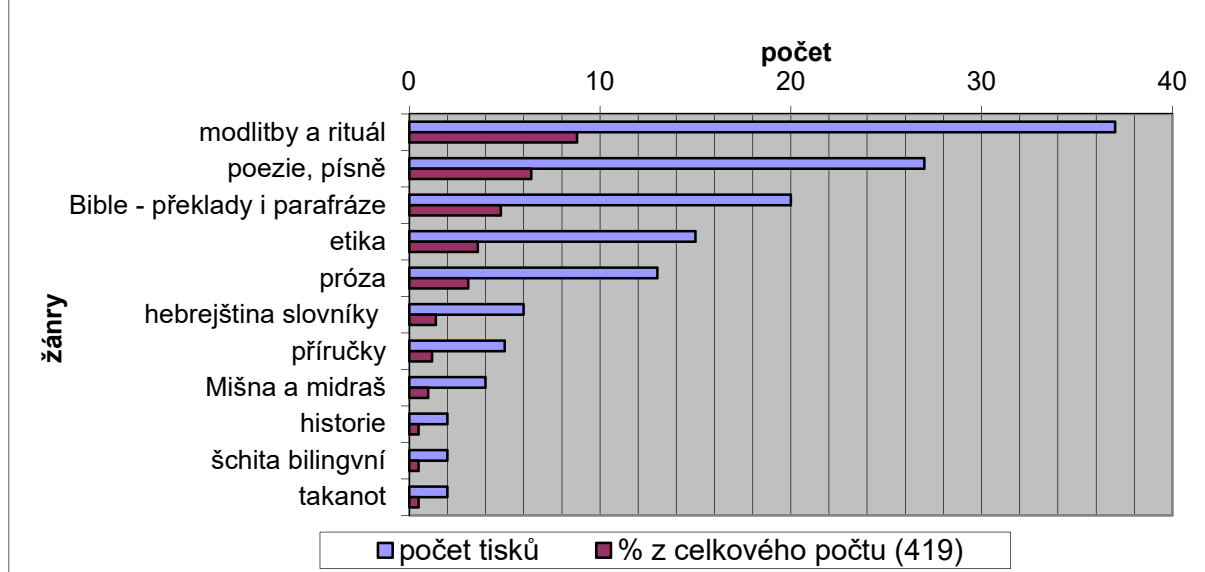
graf 5: hebrejská produkce dle žánrů

graf 6: vysoká autorská hebrejská literatura dle původu a stáří autorů

graf 7: jidiš a bilingvní tisky dle žánrů

Bibliografie

Základní (nejpoužívanější) bibliografické soupisy

- Bass Bass, Šabtaj ben Josef, *Šiftej ješenim*, Amsterdam: David Tartas, 440 [1680].
- BHB *The Bibliography of the Hebrew Book*. The National Library of Israel, elektronická databáze dostupná na Bobzin – Süß Bobzin, Hartmut – Süß, Hermann, *Katalog der Sammlung Wagenseil auf CD-ROM*, Erlangen: Harald Fischer Verlag, 1996.
- CLH Steinschneider, Moritz, *Catalogus librorum hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana*, Berlin: Welt-Verlag, 1931 (2. vydání; 1. vydání: Berlin 1852–1860).
- CLH Suppl. Steinschneider, Moritz, *Supplementum Catalogi librorum hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana*, Leipzig: Otto Harrassowitz, 1894.
- Davidson Davidson, Israel, *Ošar ha-šira ve-ha-pijut. Thesaurus of medieval Hebrew Poetry*, New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1925–1933.
- Friedberg Friedberg, Chajim Dov Beriš, *Bet eked sepharim: bibliographical lexicon of the whole Hebrew and Jewish-German literature [...] printed in the years 1474 – 1950*, Tel Aviv: M. A. Bar Juda, 1951–1956.
- JDL Steinschneider, Moritz, „Judisch-Deutsche Literatur, nach einem handschriftlichen Katalog der Oppenheim'schen Bibliothek (in Oxford)“, *Serapeum. Zeitschrift für Bibliothekwissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Literatur* 9 (1848), s. 313–336, 363–368, 375–384, 10 (1849), s. 9–32, 42–48, 74–80, 88–96, 107–112, *Intelligenz-Blatt zum Serapeum* (1849), s. 54–55, 57–59, 68–70.
- Liberman Liberman, Chajim, „Tiķunej šabat“, in: *Ohel Raḇe“l*, 1, New York: [vlastním nákladem], 1980 (celé dílo 1980–1984, 3 díly), 1. díl, s. 381–414 (původně otištěno v *KS* 38 a *KS* 39).
- Muneles Muneles, Otto, *Bibliografický přehled židovské Prahy*, Praha: Státní židovské museum – Orbis, 1952.
- Soxberger Soxberger, Thomas, „»Vos vin Farmogt« Jiddische Drucke des 16.–18. Jh. in der Österreichischen Nationalbibliothek“, *Jiddistik Mitteilungen* 24 (November 2000), s. 2–9.

- Vinograd Vinograd, Ješajahu, *Ošar ha-sefer ha-‘ivri. Thesaurus of the Hebrew book. Listing of Books Printed in Hebrew Letters since the Beginning of Hebrew Printing circa 1469 through 1863*, díly 1–2, Jerusalem: The Institute for the Computerized Bibliography, 1993–1995, sv. 2, oddíl Prag (s. XXX – XXX).
- Wolf Wolf, Johann Christoph, *Bibliotheca hebraea*, díly 1–4, díl 1: Hamburgi et Lipsiae: Impensis Christiani Liebezeit, 1715; díl 2: Hamburgi: apud Theodor. Christoph. Felginer, 1721, díl 3: Hamburgi et Lipsiae: Apud B. Theod. Christoph. Felgineri Viduam, 1727; díl 4: Hamburgi: Apud B. Theod. Christophori Felgineri Viduam, 1738.
- Yaari Yaari, Avraham, *Bibliografija šel hagadot pesaḥ: mi-rešit ha-dfus we-‘ad ha-jom. Bibliography of the Passover Haggada: from the earliest printed edition to 1960*, Jerušalajim: Bamberg & Wahrman, [1960].
- Yudlov Yudlov, Isaac, *The Haggadah Thesaurus: Bibliography of Passover Haggadot from the Beginning of Hebrew Printing until 1960*, Jerusalem: The Magnes Press, 1997.
- Zfatman Zfatman, Sarah, *Ha-siporet be-jidiš me-rešita ad Šivḥej ha-Beš“t (1504 – 1814). Bibliografija mu‘eret. Yiddish Narrative Prose from Its Beginnings to Shivbei ha-Besht (1504 – 1814). An Annotated Bibliography*, Jerušalajim: Ha-universita ha-‘ivrit, 745 [1985].
- Zunz Zunz, Leopold, „Annalen der hebräischen Typographie von Prag, vom Jahre 1513 bis zum Jahre 1657“, in: *Zur Geschichte und Literatur. Erster Band*, Berlin: Veit, 1845, s. 268–303.

Ostatní bibliografické soupisy

- Benjacob 1880 Benjacob, *Ošar ha-sfarim. Sefer ‘aruch le-jedi‘at sifej Jišra‘el nidpasim we-kitvej-jad ‘ad šnat 5623*, Vilna: Romm, 1880.
- Freimann 1911 Freimann, Aron, „Die hebräische Pergamentdrucke“, *ZHB* 15 (1911), s. 46–57, 82–92.
- Löwenstein 1923 Löwenstein, Leopold, *Mafteah ha-haskamot. Index Approbationum*. Frankfurt a. M.: J. Kaufmann, 1923.
- Rosenfeld 1985 Rosenfeld, Moshe, *Getruckt zu Augspurg. Der jüdische Buchdruck in Augsburg in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Jewish Printing in Augsburg during the first half of the 16th century*. London: Selbstverlag des Verfassers, c1985.

- Shmeruk 1977 Shmeruk, Chone, „Rešima bibliografit šel dfusej Polin be-jidiš ‘ad gzejrat Tav“Het we-Tav“Tet“, *KS* 52 (1977), s. 383–417.
- Shmeruk 1982 *idem*, „Dfusej jidiš be-İtaliya“, in: *İtaliya* 3 (1982), s. 112–175.
- Shmeruk 1984 *idem*, „Ha-ijurim min ha-minhagim be-jidiš, Venesija 353/1593 be-hadpasot ĥozrot bi-dfusej Prag ba-me’a ha-17“, *SBB XV* (1984), s. 52–31.
- Turniansky 1982 Turniansky, Chava, „Ha-bentšerl we-ha-zmirot be-jidiš“, *‘Alej sefer* 10 (1982), s. 92–51.
- Yudlov 1995 Yudlov, Isaac, „The collection of Hebrew Books Printed on Parchment in the JNUL“, *Books & People* 9 (1995), s. 2–6.
- Yudlov 1998 *idem*, „Dfusej ĳlaf be-vejt ha-sfarim ha-le’umi ve-ha-universita’i“, *KS*, Supplement k č. 68 (1998), s. 273–261.
- BCBT *Bibliografie cizojazyčných bohémikálních tisků z let 1501–1800. I. Produkce tiskáren na dnešním území České republiky v 16. a 17. století. Úvod* Anežka Baďurová, Praha: Knihovna Akademie věd České republiky, c2003, CD-ROM.
- Offenberg – Moed-Van Walraven 1990 K. Offenberg, Adriaan – Moed-Van Walraven, C., *Hebrew Incunabula in Public Collections: A First International Census*, Nieuwkoop: De Graaf, 1990.
- Prijs 1964 Prijs, Joseph, *Die Basler Hebräischen Drucke (1492-1866) I & II*. Olten und Freiburg i. Breisgau: Urs Graf-Verlag, 1964.

Ostatní literatura – monografie a články

- Baruchson 1990a Baruchson–Arbib, Zipora (Shifra), „Be-iĳvot ha-sfarim ha-‘avudim šel ha-me’ot ha-ṭet“waw-ṭet“zajin“, *‘Alej sefer* 16 (1990), s. 37–57.
- Baruchson 1990b *eadem*, „Money and culture – Financing Sources and Methods in the Hebrew Printing Shops in Cinquecento Italy“, *La Bibliofilia – Revista di storia del libro e di bibliografia*, 92, 1 (1990), s. 23–39.
- Baruchson 1994 *eadem*, „Jewish libraries: culture and reading interests in 16th century Italy“, *Library History* 10 (1994), s. 19–26.
- Baumgarten 2009 *idem*, „Le Beer Mayim Hayyim d'Issachar Ber Teller (Prague, seconde moitié su XVIIe siècle)“, *REJ* 168, 1–2 (2009), s. 103–129.
- Bondy – Dvorský 1906 Bondy, Bohumil – Dvorský, František, *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku. 906 až 1620*, Sv. I–II, Praha: Vydavatel a Nakladatel B. Bondy 1906

- (německá verze: Bondy, Gottlieb – Dworsky, Franz /eds./, *Zur Geschichte der Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien. 906 bis 1620*, Bd. I–II, Prag: G. Bondy, 1906).
- Berger 2012 *idem*, „Knihy psané v jidiš v Praze raného novověku 1550–1750“, in: Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě, Praha: Academia – Židovské muzeum v Praze, 2012, s. 177–186.
- Berger 2013b *idem*, *Producing redemption in Amsterdam: early modern Yiddish books in paratextual perspective*. *Studies in Jewish history and culture*, v. 37, Leiden: Brill, 2013.
- Bonfil 2001 Bonfil, Robert, „Le lecture dans les communautés juives de l’Europe occidentale au Moyen Age“, in: Cavallo, Guilielmo – Chartier, Roger, *Histoire de la lecture dans le monde occidentale*, Paris: Seuil, 2001, s. 182–219 (1. francouzské vyd. 1997, 1. italské vydání 1995).
- Buňatová 2013 *eadem*, *Pražští kupci na cestách: předbělohorská Praha a středoevropské trhy*, Praha: Mishkezy, 2013.
- Burnett 1998 *idem*, „The Regulation of Hebrew Printing in Germany, 1555–1630: Confessional Politics and the Limits of Jewish Toleration“, in: *Infinite Boundaries: Order, Disorder, and Reorder in Early Modern German Culture*. Ed. Max Reinhart and Thomas Robisheaux, *Sixteenth Century Essays and Studies*, No. 40, Kirksville, MO: Sixteenth Century Journal Publishers, 1998, s. 329–348.
- Burnett 2006 *idem*, „German Jewish Printing in the Reformation Era (1530–1633)“, in: Bell, Dean Phillip – Burnett, Stephen G. (eds.), *Jews, Judaism, and the Reformation in Sixteenth-Century Germany*, Leiden: Brill, 2006, s. 503–527.
- Davis 2011 *idem*, *Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654). Portrét rabína*, přeložil Pavel Sládek, Praha: Sefer, 2011.
- Doktór 2016 Doktór, Jan, „Vorsorgliche jüdische Buchzensur in der Polnisch-Litauischen Adelsrepublik und ihre Folgen“, *Judaica. Beiträge zum Verstehen des Judentums* 72, 4 (2016), s. 532–553.
- Elbaum 1990 *idem*, *Petihut we-histagrut. Ha-ješira ha-ruhanit ha-sifrutit be-Polin u-be-aršot Aškenaz be-šalhej ha-me’a ha-šeš ‘esre*, Jerušalajim: Magnes Pres, 1990.
- Elbaum – Turniansky 2005 Elbaum, Jaakov – Turniansky, Chava, „Musar ba’alej ha-batim: Sefer Sam haġim le-r. Avraham Aškenazi Apeteķar mi-Ludmir“, in: Elijor, Rachel – Schäfer, Peter, *Creation and re-creation in Jewish thought: Festschrift in honor of Joseph Dan on the occasion of his seventieth birthday. ‘Al ha-bri’a we-‘al ha-ješira be-maḥšava ha-jehudit*. Sefer

- ha-jovel li-chvodo šel Josef Dan bi-mal'ot lo šiv'im šana*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 111–146.
- Friedberg 1935 *idem*, *Toldot ha-dfus ha-ivri be-‘arim [...] Augsburg, Ofenbach, Ichenbauzen [...] Prag me-rešit hiwasdo we-bitpahtuto bi-šnat 273 [...]. History of Hebrew Typography of the Following Cities in Central Europe: Altona, Augsburg, Berlin, Cologne, Frankfort M., Frankfort O., Fürth, Hamburg, Hanau, Heddernheim, Homburg, Ichenhausen, Neuwied, Wandsbeck and Wilbermsdorf, Offenbach, Prague, Sulzbach, Thannhausen from its Beginning in the Year 1513*, Antwerp: Jacobowitz, 1935.
- Greenblattová 2016 *eadem*, „Aby vyprávěli svým dětem“: pamět židovské obce v raně novověké Praze, přeložil Pavel Sládek, Praha: Academia, 2016.
- Habermann 1933 Haberman, Avraham Meir, *Našim ivrijot be-tor madpisot, mesadrot, moši'ot la-or we-tomchot ba-meḥabrim*, Berlin: Reuben Mass, 1933.
- Haberman 1956 *idem*, „Ha-madpis Ḥajim Šaḥor, bno Jiṣḥaḳ ve-ḥotno Josef bar Jaḳar“, *ḲS* 31 (1956), s. 483–501 (přetištěno in: Haberman 1978, s. 103–130).
- Halpern 1933 Halpern, Israel, „Haskamot Wa‘ad arba‘ araṣot be-Polin“, *ḲS* 11, 1 a 11,2 (1933 [694]), s. 105–110, s. 252–264.
- Halpern 1935 *idem*, „Wa‘ad arba‘ araṣot be-Polin we-ha-sefer ha-ivri“, *ḲS* 9 (1935), s. 367–378.
- Halpern 1936 *idem*, „Od ‘al wa‘adej Polin we-Liṭa be-jaḥasam el ha-sefer“, *ḲS* 12 (1935–1936), s. 250–253.
- Heller 2004 *idem*, *The Sixteenth Century Hebrew Book: An Abridged Thesaurus*, Leiden: Brill, 2004.
- Heller 2011 *idem*, *The Seventeenth Century Hebrew Book: An Abridged Thesaurus*, sv. 1–3, Leiden – Boston: Brill, 2011.
- Hock 1892 *idem*, *Die Familien Prags: nach den Epitaphien des Alten jüdischen Friedhofs in Prag zusammengestellt von Simon Hock; aus dessen Nachlasse herausgegeben, mit Anmerkungen versehen und biographisch eingeleitet von David Kaufmann*, Pressburg: Adolf Alkalay, 1892.
- Lieben 1927 *idem*, „Der hebräische Buchdruck in Prag im 16. Jahrhundert“, in: Steinherz 1927, s. 88–106.
- Liberman 1980 Liberman, Haim, *Obel Raḥel*, díly 1–3, New York: Haim Liberman, 1980–1984.
- Marx A. 1944 Marx, Alexander, „The History of the David Oppenheimer’s Library“, in: *idem*, *Studies in Jewish History and Booklore*, New York: Jewish Theological Seminary of America, 1944, s. 238–255.

- Marx M. 1989 *idem*, *History and annals of Hebrew Printing 1501 – 1600*, [Cincinnati: Library, Hebrew Union College, 1989], mikrofilm.
- Muneles 1988 *idem*, *Ktovot mi-bejt ha-‘almin ha-jehudi be-‘atik bi-Prag. Epitaphs from the Ancient Jewish Cemetery of Prague*, Jerušalajim: Ha-aḳademija ha-le’umit ha-jišra’elit le-mada‘im, 1988.
- Neuberg 2000 Neuberg, Simon, *Das Schwedesch lid. Ein westjiddischen Bericht über Ereignisse in Prag im Jahre 1648*, Hamburg: H. Buske, 2000
- Polakovič 2001 Polakovič, Daniel, „Vypočujte si piesničku peknú...« Staršia jidiš poézia v Prahe v 17.–18. stotočí a jej predstavitelia“, in: *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica* 2, s. 119–129.
- Putík 2009 *idem* (ed.), *Cesta života. Rabi Jehuda Leva ben Becalel, kol. 1525–1609*, Praha: Academia, 2009.
- Putík – Polakovič 2009 Putík, Alexandr – Polakovič, Daniel, „Jehuda Leva ben Becalel řečený Maharal. Studie k jeho rodopisu a životopisu“, in: Putík 2009, s. 29–83.
- Putík 2011 *idem*, „Příčiny a důsledky pražského ‚rabínského převratu‘ roku 1579“, in: Teufel 2011, s. 231–264.
- Putík 2012a *idem*, „Pražská cenzura hebrejských knih v letech 1512–1670 (1672)“, in: Sixtová 2012, s. 187–214.
- Putík – Polakovič – Šulc 2016 Putík, Alexandr – Polakovič, Daniel – Šulc, Jaroslav, „New Findings about the Life of David Gans (1541–1613) and his Closest Relatives: a Study and Source Editions“, *JB* 51, 1 (2016), s. 5–63.
- Raz-Krakotzkin 2004 Raz-Krakotzkin, Amnon, „Censorship, Editing and the Reshaping of Jewish Identity: The Catholic Church and Hebrew Literature in the Sixteenth Century“, in: Coudert, Allison P. – Shoulson, Jeffrey S., *Hebraica Veritas? Christian Hebraists and the Study of Judaism in Early Modern Europe*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004, s. 125–155.
- Reiner 1993a Elchanan Reiner, „Tmurot bi-ješivot Polin we-Aškenaz bi-me’ot ha-16 we-ha-17 we-ha-wikuah ‘al ha-pilpul, in: Bartal, Israel – Mendlsohn, Ezra – Turniansky, Chava (eds.), *Ke-minbag Aškenaz u-Polin. Sefer Jovel le-Ḥone Šmeruḳ. Ḳoveš meḳkarim ba-tarbut jehudit*, Jerušalajim: Merkaz Zalman Šazar, 753 [1993], s. 9–80.
- Reiner 1997a *idem*, „The Ashkenazi Élite at the Beginning of the Modern Era: Manuscript versus Printed Book“, *Polin* 10 (1997), s. 85–98.

- Reiner 1997b *idem*, „The Attitude of Ashkenazi Society to the New Science“, *Science in Context* 10,4 (1997), s. 589–603.
- Reiner 2000 *idem*, „A Biography of an Agent of Culture: Eleazar Altschul of Prague and his Literary Activity.“ In: Graetz, Michael (ed.), *Schöpferische Momente des Europäischen Judentums*, Heidelberg: Universitätsverlag, C. Winter, 2000, s. 229–247.
- Reiner 2007 Elchanan Reiner, „Beyond the Realm of Haskalah – Changing Learning Patterns in Jewish Traditional Society“, *Simon Dubnow Institute Yearbook* 6 (2007), s. 123–133.
- Reiner 2009 *idem*, „Me-‘ever li-gvulot ha-haškala: tmurot be-tavniyot ha-limud we-ha-jeda‘ ba-ḥevra ha-jehudit ha-masortit ba-et ha-ḥadaša ha-muqdemet“, in: Assaf, David – Rapoport-Albert, Ada (eds.), *Jašan mi-pnej ḥadaš. Meḥkarim be-toldot jebudej mizrah Ejropa we-tarbutam*, sv. 1–2, Jeruśalajim: Merkaz Zalman Šazar, 769 [2009], sv. 2: *Maškilim, mitnagdim we-rabanim*, s. 289–311.
- Reiner 2015a *idem* (ed.), *Maharal: Aḳdamut*, Jeruśalajim: Merkaz Zalman Šazar, 715 [2015].
- Reiner 2015b *idem*, „Jiḥus we-ḥoša‘at šem ra‘: Maharal, mišpaḥat Bešalel we-parašat ha-nadler“, in: *Reiner 2015a*, s. 101–126.
- Romer-Segal 1978 Romer-Segal, Agnes, „Sifrut jidiš ve-ḳahal ḳor‘eha ba-me‘a ha-ṯ“z“, *ḲS* 53, 4 (1978), s. 779–790.
- Romer-Segal 1986 *eadem*, „Yiddish works on women’s commandments in the sixteenth century“, in: *Studies in Yiddish Literature and Folklore*, Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, 1986, s. 37–59.
- Rosenfeld 1991 *idem*, „Yiddish works rediscovered“, in: Smith, Diana Rowland – Salinger, Peter Shmuel, *Hebrew studies: papers presented at a colloquium on resources for Hebraica in Europe, held at the School of Oriental and African Studies, University of London, 11-13 September 1989/11–13 Elul 5749*, London: British Library, 1991, s. 111–117.
- Rosenzweig 2015 Rosenzweig, Claudia, *Bovo d’Antona by Elye Bokber. Yiddish Romance - A Critical Edition with Commentary*, Leiden – Boston: Brill, 2015.
- Ruderman 2011 *idem*, *Early Modern Jewry. A New Cultural History*, Princeton: Princeton University Press, 2011.
- Sadowski 2016 „Eine Krone für den Buchdruck: hebräische Typografie und jüdisches Wissen in der Frühen Neuzeit“, in: Engelhardt, Arndt [et al.] (ed.), *Ein Paradigma der Moderne; jüdische Geschichte in Schlüsselbegriffen. Festschrift für Dan Diner zum 70. Geburtstag*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2016, s. 239–262.

- Shmeruk 1978 *idem*, *Sifrut jidiš – praķim le-toldoteha*, Tel Aviv: [Mif'alim universita'im le-
hoša'at la-or – Ha-machon ha-jiśra'eli le-poetiķa u-le-semijotiķa 'al šem Porter, 378
[1978].
- Shmeruk 1981 *idem*, *Sifrut jidiš be-Polin: meḳkarim we-ijunim historijim*, Jeruśalajim: Magnes –
Ha-universita ha-ivrit, 1981.
- Shmeruk 1986 *idem*, *Ha-ijurim le-sifrej jidiš bi-me'ot ha-ṭet-zajin – ha-jud-zajin*, Jeruśalajim:
Hoša'at Aķademon, 746 [1986].
- Simonsohn 1962 Simonsohn, Šlomo, „Sfarim we-sifrijot šel jehudej Mantova, 1595“, *ĶS* 37, 1
(1962), s. 103–122.
- Sixtová 2012a Sixtová, Olga (ed.), *Hebrejský knihtisk v Ćechách a na Moravě*, Praha: Academia –
Židovské muzeum v Praze, 2012.
- Sládek 2016a *idem*, „Typography and Practices of Reading: The Lesson of Tzemah David
(1592)“, *JB* 51, 1 (2016), s. 65–95.
- Sládek 2016b *idem*, „Pražské vydání Gansova spisu *Ratolest Davidova* a nové způsoby čtení“, in:
Boušek, Daniel – Křížová, Magdalena – Sládek, Pavel (eds.), *Dvarim meatim: Studie pro
Jiřinu Šedinovou*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2016, s. 63–96.
- Soxberger 1994 Soxberger, Thomas, „Eine unbekannte Prager Ausgabe des altjiddischen
Romans »Paris un Wiene«“, *Jiddistik Mitteilungen* 12 (1994), s. 1–7.
- Steinherz 1934 *idem*, „Mardechaj Kohen u papeže. Cesta Mardechaje Kohena do Říma“, *Věstník
židovské obce náboženské v Praze*, 1, č. 3 (10. dubna 1934), s. 4–7.
- Steinschneider – Cassel 1938 Steinschneider, Moritz – Cassel, David, *Jüdische Typographie und
jüdische Buchhandel*, Jeruzalém: Bamberger & Wahrmann Verlag, 1938.
- Šedinová 1987a *eadem*, „Hebrew literary sources to the Czech history of the first half of the 17th
century : end of the Thirty years' war in the testimonies of contemporaries“, *JB* 23, 1
(1987), s. 38–57.
- Šedinová 2002 *Dva středověké hebrejské cestopisy. Cesty rabi Benjamina blahé paměti. Putování
učeného rabi Petachji z Řezna*. Přeložila Jiřina Šedinová, Praha: Argo, 2002.
- Šedinová 2016 *eadem*, *David Gans: pražský renesanční židovský historik*, Praha: Academia, 2016.
Židovské muzeum v Praze – Společnost pro dějiny židů v České republice, 2011. Sborník z
mezinárodní konference konané v říjnu 2009 v Třebíči; Supplementum *JB* 46 (2011).
- Timm 1973 Timm, Erika, „Beria und Simra: Eine jiddische Erzählung des 16. Jahrhunderts“,
Literaturwissenschaftliches Jahrbuch 14 (1973), s. 1–44.

- Timm 1988 *eadem*, *Yiddish literature in a Franconian Genizah: a contribution to the printing and social history of the seventeenth and eighteenth centuries*, with the assistance of Hermann Süß; [translated by Linda Archibald], Jerusalem: Akademon Press, 1988.
- Timm – Beckmann 1996 Timm, Erika – Beckmann, Adolf, *Paris un Wiene. Ein jiddischer Stanzenroman des 16. Jahrhunderts von (oder aus dem Umkreis von) Elia Levita*. Eingeleitet [...] von Erika Timm unter Mitarbeit von Gustav Adolf Beckmann, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1996.
- Turniansky 1988b *eadem*, „Le-toldot ha-tajts chumesh“ – chumesh mit chibr“, in: *Ijunim be-sifrut. Dvarim še-ne'emru be-erev li-chvod Dov Sdan bi-mle'at lo šmonim we-ḥameš šana*, Jeruśalajim: Ha-aḳademia ha-le'umit ha-jisra'elit la-mada'im, 748 [1988], s. 21–58.
- Turniansky 1996 *eadem*, „Ha-draśot we-ha-draša bi-chtav ke-metawchot bejn ha-tarbut ha-ḳanonit le-vejn ha-ḳahal ha-raḥav“, in: Kedar, Benjamin Z. (ed.), *Ha-tarbut ha-‘amamit. Ḳovec meḥḳarim*, Jeruśalajim: Merkaz Zalman Šazar, 1996, s. 183–195.
- Turniansky 2007 *eadem*, „Reception and Rejection of Yiddish Renderings of the Bible“, in: Berger Shlomo (ed.), *The Bible in/and Yiddish*. Amsterdam Yiddish Sumposium I. Amsterdam: Menasseh ben Israel Institute, 2007, s. 7–20.
- Turniansky 2008 *eadem*, „Yiddish and the Transmission of Knowledge in Early Modern Europe“, *Jewish Quarterly Review* 15 (2008), s. 5–18.
- Turniansky 2009 *eadem*, „‘Al našim we-sfarim ba-‘et ha-ḥadaša ha-muḳdemet“, přednáška pronesená pro Izraelskou akademii věd dostupná na adrese <https://www.academy.ac.il/SystemFiles/21388.pdf> (přístup 6. října 2017)
- Turniansky – Timm 2003 Turniansky, Chava – Timm, Erika, *Yiddish in Italy: Yiddish manuscripts and printed books from the 15th to the 17th century*, Milano: Associazione Italiana degli Amici dell'Universita di Gerusalemme, 2003.
- Voit 2008 *idem*, *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, díly 1–2, Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2008.
- Voit 2012 *idem*, „Výzdoba pražských hebrejských tisků první poloviny 16. století jako součást české knižní grafiky“, in: Sixtová 2012a, s. 123–152.
- Voit 2013 *idem*, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí, 1, Severinsko-kosořská dynastie 1488 až 1557*, Praha: KLP, 2013.

- Volf 1925 Josef Volf, „Z dějin pražských židovských knihtiskáren v 17. století“, separát z *Věstník král. čes. společnosti nauk* 1 (1925), [Praha], [1925], s. 1–43.
- Volf 1926 *idem*, *Dějiny českého knihtisku do roku 1848*, Praha: Arthur Novák, 1926.
- Yaari 1984 *idem*, *Daglej ha-madpisim ba-ivrijim: me-rešit ba-dfus ba-ivri ve-‘ad sof ha-me’a ha-teša-‘esre. Hebrew Printers’ Marks: from the beginning of Hebrew printing to the end of the 19th century*, Amersham, England: Gregg International Publishers, 1984 (1. vyd. 1934, doplněno).
- Yudlov 1981 Yudlov, Isaac, „Šinujim tipografiim bi-sfarim ‘ivrijim“, *Arešet* 6 (1981), s. 95–122.
- Yudlov 2008 *idem*, „Al sfarim, madpisim u-molim“, in: Movšovic, Josef Elijahu, *Ha-sefer – jovel ha-70 le-Mosad ha-rav Kuč*, díly 1–2, Jerušalajim: Mosad ha-rav Kuč, 768 [2008], díl 2, s. 548–569.
- Yudlov 2009 *idem*, „Tištěné edice Maharalova díla“, in: Putík 2009, s. 139–160.
- Yudlov 2011 *idem*, „Hebrew books printed on vellum in the Valmadonna Trust Library“, in: Sclar 2011, s. 52–63.
- Zafren 1982b *idem*, „Variety in the Typography of Yiddish: 1535–1635“, *HUCA* 53 (1982), s. 137–163.
- Zafren 1987 *idem*, „Early Yiddish Typography“, *Jewish Book Annual* 44 (1986–1987), s. 106–119.
- Zfatman 2015 *eadem*, *Še tame*, Jerušalajim: Magnes: Ha-universita ha-‘ivrit, 776 [2015].
- Zinberg 1975 Zinberg, Israel, *A History of Jewish Literature*, díly 1–12, z jidiš přeložil a editoval Bernard Martin, Cleveland: Press of Case Western Reserve University, 1972–1978 (díly 4–12 vydalo nakladatelství Hebrew Union College Press, Cincinnati, Ohio a New York, Ktav publishing House).
- Zunz 1844 Zunz, Leopold, „Die Gersoniden“, *Wissenschaftlicher Zeitschrift für jüdische theologie* 5 (1844), s. 35–44 (přetištěno v *Gesammelte Schriften, Dritter Band*, Berlin: Louis Gerschel, 1876, s. 191–199).
- Zunz 1845 *idem*, *Zur Geschichte und Literatur. Erster Band*. Berlin: Veit, 1845.
- Zwiep 2007 Zwiep, Irene E., „Adding the Reader’s Voice: Early-modern Ashkenazi Grammars of Hebrew“, *Science in Context* 20, 2 (2007), s. 163–195.

Odborná činnost (výběr)

- 2014 – dosud vede seminář hebrejské paleografie, spolu s Pavlem Sládkem, FF UK Praha
- 1997 – 2013 Židovské muzeum v Praze, kurátorka sbírky rukopisů a starých tisků
- 2003 – 2012 spolupráce se sdružením *Respekt a tolerance* se sídlem v Radnici
(<http://www.respectandtolerance.com/>) na katalogizaci hebrejských knih a fragmentů z genizy v Lošticích, dokumentace židovských epitafů z Úsova a Loštic, dokumentace a prezentace nástěnných nápisů v synagoze v Úsově (pro synagogální expozici)
- 2003/2004 popis a katalogizace části bývalé Saravalovy sbírky (34 hebrejských rukopisů a pět inkunábulí) pro digitální knihovnu Manuscriptorium
(<http://www.manuscriptorium.com>)
- 1996 – 1997 dokumentace, přepis a překlad náhrobních nápisů ze židovského hřbitova v Žamberku

Publikační činnost

Články

- „Mi yodea vi di litzidatzion aus fallen? Tradition and Capital in the Pinkas of Kolín synagogue“, *Judaica Bohemiae* 51, 2 (2016), s. 5–40.
- „Vingt-ans après: retour sur les *genizot* de Bohême et de Moravie“, in: Claire Descomps (ed.), *Héritage inespéré. Objets cachés au coeur des synagogues*, Strasbourg: Musées de la ville de Strasbourg 2016, s. 61–68.
- „Haskamot v pražských hebrejských tiscích staršího období (do roku 1669)“, in: Boušek, Daniel, Křížová, Magdalena, Sládek, Pavel (eds.), *Dvarim meatim. Studie pro Jiřinu Šedinovou [Studies for Jiřina Šedinová]*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016, s. 97–120.
- „Židovské tiskárny a tiskaři v Praze 1512–1670 (1672)“ / „Jewish Printers and Printing Presses in Prague: 1512–1670 (1672)“, in: Olga Sixtová (ed.), *Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě*. Praha: Academia – Židovské muzeum v Praze, 2012, s. 33–74.
[samostatně česky a anglicky].
- „Počátky pražské hebrejské typografie 1512–1569“ / „The Beginnings of Prague Hebrew Typography: 1512–1569“, in: Olga Sixtová (ed.), *Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě*. Praha: Academia – Židovské muzeum v Praze, 2012, s. 33–74.
[samostatně česky a anglicky].

„Hebraica and Judaica at the Research Library in Olomouc“, *Judaica Bohemiae* 45, 1 (2010), s. 71–85.

„Findings from genizot in Bohemia and Moravia“, *Judaica Bohemiae* 34 (1998), s. 126–134.

Ediční práce

Olga Sixtová (ed.), *Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě*. Praha: Academia – Židovské muzeum v Praze, 2012.

Ostatní

[Sixtová, Olga] *O svitku / Form of the Scroll*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. Výstavní katalog, dvojjazyčná česká a anglická verze.

[Sixtová, Olga] *Kdo hledí na tento obraz, nezhrěší*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. Výstavní leták, samostatná česká a anglická verze.

Sixtová, Olga – Jerzy Stankiewicz, *Saravaliův odkaz / Saraval Legacy*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2004. CD-Rom k výstavě /limitovaná edice/.

Sixtová, Olga – Polakovič, Daniel – Pařík, Arno, *Boskovická synagoga. Průvodce*. Praha: Židovské muzeum v Praze, Muzeum Boskovicka, 2002. Překlad S. Hattersley, samostatná česká a anglická verze.

Putík, Alexandr – Sixtová, Olga, *History of the Jews in Bohemia and Moravia: From the First Settlements until Emancipation*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2002. Průvodce k výstavě, samostatná česká a anglická verze [česká verze: 2005].

[Sixtová, Olga] *Genizot. Nálezy z českých a moravských synagog*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2001. Leták k výstavě pořádané společně s Arnem Paříkem, samostatná česká a anglická verze.

Výstavní projekty

A nebudete muset chodit za rabínem. 500 let hebrejského knihtisku v Čechách a na Moravě, Židovské muzeum v Praze, 2012

O svitku. Svitek jako knižní forma v židovské kultuře. Židovské muzeum v Praze, 2006

Kdo hledí na tento obraz, nezhrěší, ŽMP. Židovské devoční obrázky na papíru a pergamenu, Židovské muzeum v Praze, 2005

Saravaliův odkaz, Rukopisy a inkunábule z bývalé sbírky Leona Vity Saravala, společně s Jerzy Stankiewiczem, Národní knihovna České republiky, 2004

Genizot. Nálezy z českých a moravských synagog, ŽMP. Nálezy z geniz českých a moravských synagog, společně s Arno Paříkem, Židovské muzeum v Praze, 1999/2000